

YEREL YÖNETİMLERİN MALİ DURUM ANALİZİ İLE YARARLANABİLECEKLERİ BAZI DESTEK PROGRAMLARI

Dr. Şafak BAŞA
TESKİ Genel Müdürü
Nisan 2015

Sunum Planı:

- Bu sunumda öncelikle;
- Resmi verilere dayanılarak ülkemizdeki yerel yönetim kuruluşlarının mali özerklikle bağlantılı olarak mali durum analizi yapılacaktır;
- Elde edilen veriler doğrultusunda bazı kısa önerilerde bulunulacaktır;
- Ayrıca yerel yönetimlerin yararlanabilecekleri bazı destek programları hakkında kısa bilgi aktarılacaktır.
- Sunumum yaklaşık **35 dakika** sürecektir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Konseyine üye 47 ülkenin 45'i tarafından uygulamaya konulmuştur. Türkiye Özerklik Şartını 21.11.1988'de imzalamış; 01.04.1993 tarihinde yürürlüğe koymuştur.

“Özerk Yerel Yönetim Kavramı”

- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 3. maddesinde “**Özerk Yerel Yönetim Kavramı**” da şöyle tanımlanmaktadır:
- **(1) Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.**
- **(2) Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya kurul toplantıları tarafından kullanılacaktır. Bu hüküm, mevzuatın olanak verdiği durumlarda, vatandaşlardan oluşan meclislere, referandumlara veya vatandaşların doğrudan katılımına olanak veren öteki yöntemlere başvurulabilmesini hiçbir şekilde etkilemeyecektir.**
- Buna göre kanunlarla belirlenen sınırlar içinde hareket edecek olan yerel yönetimler, kendi sorumlulukları altında ve yerel halkın çıkarlarına uygun olarak kamu işlerini düzenleyebilecek ve yönetebilecektir.
- Günümüzde, **yerel özerklik kavramı ile yerel yönetimler arasında vazgeçilmez bir ilişki** olduğundan kuşku duyulmamakta; yerel özerkliği olmayan birimler de yerel yönetim olarak nitelendirilmemektedir

İdari/Mali/Siyasi Özerklik

Bazı sorun alanları bulunmakla birlikte Türkiye'deki yerel yönetim birimleri de **idari ve mali özerkliği** sahiptirler.

(a) İdari özerklik; yerel yönetim biriminin, kuruluş kanununda verilen yetkilere dayanarak karar alması ve uygulayabilmesi anlamına gelmektedir. Ülkemizdeki yerel yönetimler, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile kendilerine verilen görev ve yetkiler kapsamında karar alma ve uygulama yetkilerine sahiptirler.

(b) Mali özerklik; yerel yönetim biriminin kendi gelir ve giderleri ile ayrı bir bütçesinin olması anlamına gelmektedir. Bu anlamda, ülkemizdeki yerel yönetim birimlerinin kanunlarla belirlenmiş kendi gelirleri ve giderleri ile bunları gösterdikleri ayrı bütçeleri mevcuttur.

(c) Siyasi özerklik; daha çok federal devlet sistemlerine özgü bir özerklik türüdür ve yerel yönetim biriminin yürütme, yasama ve yargıda serbest hareket etmesi anlamına gelmektedir. Federal sisteme dâhil ülkelerde idari ve mali özerkliğe ek olarak siyasi özerklik te yerinden yönetim birimi olma şartlarından biri sayılmaktadır. Üniter sisteme sahip olan ülkemizde ise yerel idarelerin **siyasi özerklikleri bulunmamaktadır**. Türkiye'de yasama yetkisi merkezi idareye aittir ve ayrıca yerel yönetimler üzerinde merkezi idarenin anayasadan kaynaklanan vesayet yetkisi bulunmaktadır.

“Yerel Makamların Mali Kaynakları”

- **Mali Özerklik:** Yerel yönetimlerin mali açıdan özerk olabilmesi için en başta, «kendilerine serbestçe kullanabilecekleri yeterli mali kaynağın sağlanması ve bu kaynakların mevzuatla verilen sorumluluklarla orantılı olması» gerekmektedir.
- Bu durum Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın “**Yerel Makamların Mali Kaynakları**” başlıklı 9. maddesinde şöyle ifade edilmektedir:
- ***1-Ulusal ekonomik politika çerçevesinde, yerel makamlara kendi yetkileri dâhilinde serbestçe kullanabilecekleri yeterli mali kaynaklar sağlanacaktır.***
- ***2- Yerel makamların mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olacaktır.”***

“Yerel Makamların Mali Kaynakları”

- **FEDERALİST SİSTEM: Kaynakların paylaşımı**
- **ÜNİTER SİSTEM: Gelirlerin paylaşımı**
- Anayasa’nın 127. maddesinde yer alan; “... Bu idarelere, görevleri ile **orantılı gelir kaynakları sağlanır.**”, hükmü ile Özerklik Şartı’nın 6. maddesinin 2. fıkrasında yer alan; “**Yerel makamların mali kaynakları anayasa ve kanunla belirlenen sorumluluklarla orantılı olacaktır.**”, hükmü arasında uyum olduğu anlaşılmaktadır.
- Dolayısıyla ülkemizde, yerel yönetimlere yeterli mali kaynağın sağlanması ve bu kaynakların mevzuatla verilen görev ve sorumluluklarla orantılı olması şartının **anayasal güvence altına alındığı** söylenebilir.
- Yalnız Anayasa’da yer alan “görevle orantılı gelir kaynakları sağlama hükmü”, federalist devletlerde görülen «**kaynakları paylaşırma değil, gelir sağlamayı merkezi yönetimin görevlerinden sayan**» bir düzenleme olup; burada tercih edilen yaklaşım, “**dağıtım, özgüleme**” yaklaşımıdır.
- Dolayısıyla ülkemizde, “**gelir kaynaklarının değil, gelirlerin paylaşımı**” sistemi söz konusu olmaktadır.
- Bu sistemde vergiler, merkezi yönetim tarafından toplanacak ve bu toplamdan mahalli idarelere belli bir yüzde üzerinden pay ayrılacaktır.

“Yerel Makamların Mali Kaynakları”

- Ancak anayasa ve yasalardaki düzenlemelere bakarak, ülkemizdeki yerel yönetimlere yeterli mali kaynağın sağlandığını ve bu kaynakların verilen görev ve sorumluluklarla orantılı olduğunu söylemek güçtür. Zira uygulamada;
- *Mahalli idare birimlerinin bir türlü tatminkâr gelir olanaklarına kavuşamadığı;*
- *Mahalli idarelerin bütçeleri içerisinde öz gelirlerinin oldukça yetersiz kaldığı;*
- *Yerel vergi ve harçların tahakkuk ve tahsilat oranlarının düşük olduğu;*
- *Bu durumda yerel makamların merkeze bağımlılık oranının diğer ülkelere nazaran yüksek oranda seyrettiği;*
- *Özellikle kurumsal olarak güçsüz mahalli idarelerin merkezden gönderilecek yardımlarla hizmet görmeye çalıştığı,*
- Yolunda şikâyetler ve tespitler olduğu bilinen bir gerçektir.
- Bu durumda, yerel yönetimlerin mali özerkliği konusunda gerçek bir değerlendirme yapılabilmesi için onların **mali durumunun** da ortaya konulması gerektiği açıktır.

YEREL İDARELERİN GENEL YÖNETİM İÇİNDEKİ YERİ VE MALİ BÜYÜKLÜKLERİ

- **Ülkemizde yerel idarelerin kullandığı kaynağın büyüklüğü nedir?**
- Yerel yönetimlerin ekonomide kullandığı kaynağın büyüklüğünü anlayabilmek için, **kamunun kullandığı kaynak içinde yerel idarelerin payını** görmek gerekmektedir.
- 1990'lı yılların ikinci yarısından başlayarak yerel yönetim harcamalarının, **hem GSYİH hem de genel yönetim harcamaları içindeki payının oransal olarak dikkat çekici artışlar gösterdiği** anlaşılmaktadır.
- **Yerel yönetimlerin toplam harcamalarının GSYİH'ya oranı;**
- 1995-1999 yılları arası dönemde ortalama % **2,7**'ye;
- 2000-2004 yılları arası dönemde % **3,1**'e;
- 2005-2009 yılları arası dönemde ise % **4,2**'ye çıkmıştır.
- **Genel yönetim harcamaları içindeki yerel yönetimlerin payının ise;** dönem boyunca % **8-13** arasında değiştiği görülmektedir. Bu konudaki artış eğilimi son dönemde hızlanmış, yerel yönetimlerin faiz giderleri ayıklanmış genel yönetim harcamaları içindeki payı %**11**'lerden %**14**'lere çıkmıştır.

YEREL İDARELERİN GENEL YÖNETİM İÇİNDEKİ YERİ VE MALİ BÜYÜKLÜKLERİ

- Gelineen noktada yerel yönetimler, «**GSYİH'nın yüzde %5'i civarında bir kaynağı harcamaya çeviren; toplam faiz dışı gelirlerin ise %15'ine yakın bir orandaki payı kullanan**» birimler durumuna gelmişlerdir.
- Ancak bu oranlar yine de, «**Avrupa Birliği ülkelerinin altında**» kalmaktadır.
- **AB üyesi gelişmiş ülkelerde yerel yönetim harcamalarının GSYİH'ya oranı ortalama %16,2 düzeyindedir (Türkiye'den yaklaşık dört kat daha fazla)** Örneğin bu oran, Fransa'da **%10**, Danimarka'da **% 30,5'e** kadar çıkmaktadır.
- AB'ye üyelik sürecindeki ülkeler dahi bu konuda ülkemizin üzerindedir. **GSYİH'ya oran olarak AB'ye üyelik sürecindeki ülkelerde ortalama oranın % 7,2 düzeyine çıktığı görülmektedir (Türkiye'den yaklaşık yüzde elli daha fazla)**. Örneğin bu oran, Polonya'da **%12,1** olarak gerçekleşmiştir.

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE HARCAMALARI

- Hangi mahalli idare birimi daha fazla harcama yapmaktadır?

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE HARCAMALARI (2008-2012) (Bin TL)					
TÜRÜ	2008	2009	2010	2011	2012
Belediyeler	30.959.084	31.012.132	34.474.935	41.132.755	46.988.113
Belediye Bağlı İdareleri	8.143.505	8.248.029	7.730.938	8.463.086	9.527.802
İl Özel İdareleri	6.838.966	7.553.284	8.652.767	10.216.828	11.517.481
Mahalli İdare Birlikleri*	-	1.570.746	2.294.549	2.694.867	2.714.271
Konsolide Toplam**	45.941.555	48.227.119	52.226.305	61.011.336	69.298.699

*Muhasebat Genel Müdürlüğünce Mahalli İdare Birliklerine ait bilgiler 2009 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlanmıştır.

**Muhasebat Genel Müdürlüğünce hesaplanan konsolide toplam esas alınmıştır.

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE HARCAMALARI

- Tabloda, mahalli idarelerin toplam harcamalarında yıllar itibariyle belirgin **artışlar görülmektedir.**
- Ancak burada asıl dikkat çekici olan, yaptıkları harcamalar itibariyle yerel yönetim birimleri arasındaki **büyük dengesizliktir.**
- Zira 2012 yılı itibariyle **belediyelerin, tüm yerel yönetim harcamalarının yaklaşık %75'ini gerçekleştirdiği;** belediyelere bağlı idarelerin harcamaları eklendiğinde **bu oranın %80'i aştığı** görülmektedir.
- Bu durum, yerel harcamalarının dağılımında aslan payını **belediyelerin aldığını** göstermektedir.
- **İl özel idareleri** ise belediyelerin oldukça altında kalmakta, yerel idareler tarafından kullanılan kaynakların yaklaşık **%17'sini** harcamaya çevirebilmektedir.

MAHALLİ İDARELERİN GİDER KALEMLERİNE GÖRE HARCAMALARI

- Mahalli idarelerin harcamalarında ağırlık hangi gider kalemlerindedir?**

MAHALLİ İDARELERİN GİDER KALEMLERİNE GÖRE HARCAMALARI (2008-2012) (Bin TL)					
TÜRÜ	2008	2009	2010	2011	2012
Personel Giderleri	9.043.538	9.531.236	10.285.548	11.259.474	12.192.651
SGK Devlet Primi	1.257.345	1.483.466	1.817.851	1.904.374	1.968.097
Mal ve Hizmet Alımları	14.343.058	15.468.201	17.983.695	22.104.733	26.196.297
Faiz Harcamaları	937.501	1.453.888	1.361.457	1.322.058	1.432.644
Cari Transferler	2.124.730	2.572.886	2.918.936	2.416.930	2.413.341
Sermaye Giderleri	17.390.963	15.331.530	16.391.304	19.780.146	23.315.323
Sermaye Transferleri	241.127	733.087	385.495	1.167.435	740.115
Borç Verme	603.293	1.652.825	1.082.019	1.056.186	1.040.231
Konsolide Toplam*	45.941.555	48.227.119	52.226.305	61.011.336	69.298.699

* Muhasebat Genel Müdürlüğünce hesaplanan konsolide toplam esas alınmıştır.

MAHALLİ İDARELERİN GİDER KALEMLERİNE GÖRE HARCAMALARI

- Yerel idarelerin gider kalemlerine göre harcamalarına bakıldığında ise 2008 yılında harcamalar arasında en yüksek gider kalemi **sermaye giderleriyken**, takip eden yıllarda **mal ve hizmet alımlarının** öne geçtiği görülmektedir.
- Zira 2012 yılı itibariyle mahalli idarelerin toplam harcamalarının yaklaşık **% 38'i «mal ve hizmet alımlarına»** gitmektedir.
- Mal ve hizmet alımlarını, **% 34 oranıyla «sermaye giderleri»** izlemektedir.
- Harcama türlerine ilişkin göstergeler, yerel yönetimlerin **«yatırımlardan çok cari harcamalara»** ağırlık vermeye başladığını göstermektedir.

YATIRIM HARCAMALARININ TOPLAM HARCAMALARA ORANI

- **Belediyelerin Yatırım Harcamalarının Oranı Nedir?**
- Aykaç, Başa, Altınok (2013) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, belediyeler için **“yatırım harcamalarının toplam harcamalara oranı Türkiye ortalaması” % 32,18** oranında hesaplanmıştır.

BELEDİYELERİN YATIRIM HARCAMALARIN TOPLAM HARCAMALARA ORANI (%)							
BELEDİYE TÜRÜ	2006	2007	2008	2009	2010	Ortalama	Genel Eğilim
Büyükşehir Belediyeleri	53.46	56.51	52.25	44.69	41.37	49.65	Düşme Yönünde
İl Belediyeleri	24.29	25.33	26.30	18.16	19.54	22.72	Düşme Yönünde
İlçe ve Belde Belediyeleri	26.52	27.87	26.90	19.00	20.67	24.19	Düşme Yönünde
Genel Ortalama	% 32.18						

YATIRIM HARCAMALARININ TOPLAM HARCAMALARA ORANI

- Nüfusu 10.000'in üzerinde olan belediyeler için hesaplanan yukarıdaki veriler, **belediyelerin yatırım harcamalarının yetersizliğini** ortaya koyar niteliktedir.
- Ayrıca 2006 yılı başlangıç kabul edildiğinde bütün belediyeler için bu oranda **"düşme"** görülmektedir.
- Bu durum bize belediyelerin **bütçe performansında genel bir gerileme eğilimi** olduğunu göstermektedir.
- Belediyelerin türü itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında da, yatırım harcamalarının toplam harcamalara oranı;
- **Büyükşehir belediyeleri** için ortalama **%49,65** (2012,%41,37)
- **İl belediyeleri** için ortalama **%22,72** (2012, %19,54)
- **İlçe ve belde belediyeleri** için de ortalama **%24,19** (2012, %20,67) oranında görülmektedir.
- Bu veriler yatırımlar açısından, **büyükşehir belediyelerinin daha iyi durumda olduğunu**, il ve ilçe belediyelerinin bu konuda oldukça yetersiz kaldığını göstermektedir.

YATIRIM HARCAMALARININ TOPLAM HARCAMALARA ORANI

- Anılan araştırmada, özel olarak incelenen bazı belediyelerde yatırım harcamaları oranının, ülke ortalamalarından daha da düşük olduğu görülmektedir. Örneğin, 2006-2010 döneminde bu oranın ortalaması;
- **Ankara Büyükşehir Belediyesinde %39,50,**
- **İzmir Büyükşehir Belediyesinde %44,70,**
- **Antalya Büyükşehir Belediyesinde %39,27,**
- **Adana Büyükşehir Belediyesinde %35,79,**
- **Mersin Büyükşehir Belediyesinde %39,03,**
- **Eskişehir Büyükşehir Belediyesinde %37,58,**
- **Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinde %17,52 oranında gerçekleşerek, büyükşehir belediyeleri için hesaplanan %49,65'lik ortalamanın altında kalmıştır.**
- Bu konuda **%60,31** yatırım harcaması oranıyla **İstanbul Büyükşehir Belediyesi** epey iyi bir durumda görülmektedir.
- İncelenen bazı il ve ilçe belediyelerinde ise yatırım harcamalarının ortalama oranı şu şekilde gerçekleşmektedir;
- **Kırklareli İl Belediyesinde %8,28, Muğla İl Belediyesinde %44,48, Çankaya İlçe Belediyesinde %13,51, Altındağ İlçe Belediyesinde %34,93, Karşıyaka İlçe Belediyesinde %21,19, Kadıköy İlçe Belediyesinde %20,66.**

ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ		
YILLAR	ÖZ GELİRLERİN TOPLAM GELİRLERE ORANI (%)	YATIRIM HARCAMALARININ TOPLAM HARCAMALARA ORANI (%)
2006	40.39	37.83
2007	46.35	37.55
2008	42.88	51.92
2009	33.06	51.80
2010	45.03	17.26
ORTALAMA	%41.54	%39.27
ÜLKE ORTALAMASI	%32.90	%49.65
FARK	(+8.64)	(-%10.38)
SONUÇ	Antalya B. Ş. Belediyesinde öz gelirler açısından ülke ortalamasının üzerine çıkılırken, yatırım harcamaları açısından ortalamanın altına düşülmüştür. Özellikle 2010 yılında yatırım harcamalarındaki dramatik düşüş dikkat çekicidir. Yatırımlar açısından 2008 ve 2009 yıllarındaki performansın altına düşülmüştür.	

MERSİN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ		
YILLAR	ÖZ GELİRLERİN TOPLAM GELİRLERE ORANI (%)	YATIRIM HARCAMALARININ TOPLAM HARCAMALARA ORANI (%)
2006	18.73	49.09
2007	22.67	57.93
2008	21.20	50.11
2009	22.03	25.88
2010	20.22	12.14
ORTALAMA	%20.97	%39.03
ÜLKE ORTALAMASI	%32.90	%49.65
FARK	(-%11.93)	(-%10.62)
SONUÇ	Mersin B. Ş. Belediyesinde hem öz gelirler, hem de yatırım harcamaları açısından ülke ortalamasının altında kalmıştır. Belediyenin tüm gelirlerinin ancak 1/5'i mahallinden sağlanabilmektedir. Yatırım harcamalarının oranı da son yıllarda düşmeye başlamıştır. Özellikle 2009 ve 2010 yıllarındaki dramatik düşüş dikkat çekicidir.	

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE GELİRLERİ

- Hangi mahalli idare birimi daha fazla gelir elde etmektedir?

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE GELİRLERİ (2006-2010) (Bin TL)

Türü	2006	2007	2008	2009	2010
Belediyeler	20.372.864	23.648.122	25.736.012	26.844.961	34.233.863
Belediye Bağlı İdareleri	5.716.057	5.726.524	5.983.883	7.333.985	7.459.228
İl Özel İdareleri	5.635.984	6.099.586	7.121.956	7.299.672	9.752.093
Mahalli İdare Birlikleri*	-	-	-	1.291.325	2.317.412
Konsolide Toplam**	31.724.905	35.474.232	38.841.851	42.477.177	53.582.118

*Muhasebat Genel Müd. mahalli idare birliklerine ait bilgileri 2009 tarihinden itibaren yayınlamaya başlamıştır.

**Muhasebat Genel Müdürlüğünce hesaplanan konsolide toplam esas alınmıştır.

MAHALLİ İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE GELİRLERİ

- Bu verilere göre **belediyelerin, tüm yerel idare gelirlerinin yaklaşık %64'ünü aldığı**; belediyelere bağlı idareler eklendiğinde **bu oranın %78'i aştığı** görülmektedir.
- Bu durum, **belediyelerin aldığı gelirler itibariyle** de, yerel idareler arasında **oldukça baskın** olduğunu göstermektedir.
- **İl özel idareleri** ise belediyelerin oldukça altında kalmakta, yerel yönetimlerce toplanan gelirlerin **yaklaşık %18'ini** elde edebilmektedir.
- Yıllar itibariyle bakıldığında da, tüm mahalli idarelerin gelirlerinde **artış olduğu** anlaşılmaktadır.
- Ancak salt gelir büyüklüğü ve artışına bakarak, ülkemizdeki mahalli idarelere yeterli mali kaynağın sağlandığı ve bu kaynakların mevzuatla verilen görev ve sorumluluklarla orantılı olduğunu söylemek mümkün değildir.

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNDEN ALINAN PAYLAR VE ÖDENEKLER

- **Hangi mahalli idare birimi genel bütçe gelirlerinden daha fazla pay almaktadır?**

MAHALLI İDARELERİN TÜRLERİNE GÖRE GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNDEN ALINAN PAYLARIN TOPLAM GELİRLERE ORANI (2009-2010) (Bin TL)						
	2009 YILI			2010 YILI		
TÜRÜ	G.B.V.G. ALINAN PAYLAR	TOPLAM GELİR	%	G.B.V.G. ALINAN PAYLAR	TOPLAM GELİR	%
Belediyeler	13.358.440	26.844.961	49,76	17.333.265	34.233.863	50,63
Belediye Bağlı İdareleri	387.206	7.333.985	5,28	526.090	7.459.228	7,05
İl Özel İdareleri	1.828.174	7.299.672	25,04	2.341.479	9.752.093	24,01
Mahalli İdare Birlikleri	13.466	1.291.325	1,04	11.867	2.317.412	0,51
Konsolide Toplam*	15.587.286	42.769.943	36,44	20.212.701	53.582.118	37,72
*Muhasebat Genel Müdürlüğüne hesaplanan konsolide toplam esas alınmıştır.						

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNDEN ALINAN PAYLAR VE ÖDENEKLER

- 5779 sayılı Kanun kapsamında, **genel bütçe vergi gelirlerinden alınan payın toplam gelirlere oranı** 2010 yılı itibarıyla;
- **Belediye bütçelerinin % 50,63,**
- **İl özel idareleri bütçelerinin % 24,01,**
- **Mahalli idare birlikleri bütçelerinin % 0,51 ve**
- **Belediye bağlı idarelerin bütçelerinin % 7,05'ini oluşturmaktadır.**
- **Mahalli idarelerin geneli itibarıyla** merkezden alınan payların oranı, 2009 yılında **%36,55** iken 2010 yılında artarak **% 37,72** oranına ulaşmıştır.
- Bu rakamlar 2012 yılı itibarıyla revize edildiğinde **merkezden alınan payın daha da artarak % 38,93 oranına ulaştığı** incelenmiştir.
- 2012 yılında genel bütçe vergi gelirlerinden alınan paylardan;
Belediyeler 23.440.051.000 TL (%51,94),
- **İl özel idareleri** 3.119.433.000 TL (%25,07),
- **Mahalli idare birlikleri** 9.446.000 TL (%0,44) ve
- **Belediye bağlı idareleri** 674.083.000 TL (%6,57) gelir elde etmiştir.

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNDEN ALINAN PAYLAR VE ÖDENEKLER

- **Belediye türleri itibariyle** konuya bakıldığında ise genel bütçe vergi gelirlerinden alınan payın toplam gelirlere oranı;
- **Büyükşehir belediyelerinde** % 68,92,
- **İl belediyelerinde** % 47,03,
- **İlçe ve belde belediyelerinde** ise % 40,18'dir.
- Bu rakamlar, Türkiye'de yerel yönetimlerin gelir bakımından **merkezi idareye olan bağıllık oranını** da ifade etmektedir. Yerel idareler arasında merkeze bağıllık açısından ise **belediyeler başı çekmektedir**.
- Ülke genelinde **belediyelerin toplam gelirlerinin yarısından fazlası (%51,94)** genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından ayrılan paylardan oluşurken, **il özel idareleri** için ise bu oran **belediyelerin yarısı kadardır (%24,01)**.
- Ancak il özel idarelerinin aldığı payın düşük olması onların merkeze daha az bağımlı olduğu anlamına gelmemektedir.
- Zira merkez payı oranı düşük görülmekle birlikte, gerçekte bu birimlerin gelirlerinin yaklaşık **%70'ini merkezi yönetimden yapılan transferler** oluşturmaktadır.

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNDEN ALINAN PAYLAR VE ÖDENEKLER

- Kanaatimizce mahalli idarelerin, **özellikle belediyelerin merkezden aldıkları payların oranının % 50'nin üzerinde olması**, bu idarelerin **yerel-mali özerklikleri açısından bir engel** olarak görülmelidir.
- Ancak merkezden transferler konusunda dünya genelinde **ideal bir oran olmadığı** da bilinmektedir. Yapılan bir araştırmada Avrupa Konseyi ülkelerinde yerel yönetim gelirleri içinde merkezden transfer payları ortalamasının 1990'lı yıllarda **yaklaşık % 49 olduğu**, buna göre Türkiye'nin bu genel ortalamaya uygun bir seyir izlediği belirtilmiştir.
- Bu noktada uluslararası topluluğun konuya yaklaşımı, **“kaynakların ve kaynak yaratma yetkisinin merkezi-yerel yönetimler arasında dengeli bir biçimde yeniden paylaştırılması”** şeklindedir.
- Bu kapsamda, kaynakların giderek daha fazla oranda yerel yönetimlerce kullanılmasını sağlayacak **«mali desantralizasyon politikalarının»** yürürlüğe koyulması önerilmektedir.

GELİR KALEMLERİNE GÖRE MAHALLİ İDARELERİN GELİRLERİ

- Mahalli idarelerin gelirlerinde ağırlık hangi gelir kalemlerindedir?

GELİR KALEMLERİNE GÖRE MAHALLİ İDARELERİN GELİRLERİ (2006-2010) (Bin TL)					
Türü	2006	2007	2008	2009	2010
Vergi Gelirleri	3.377.516	3.690.832	4.190.482	3.776.080	5.904.388
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	8.060.244	8.992.899	9.187.821	10.558.298	11.922.406
Alınan Bağış ve Yar. ile Özel Gelirler	4.304.960	4.589.299	5.208.655	6.150.040	8.876.235
Faizler, Paylar ve Cezalar	13.621.545	16.012.989	18.404.010	19.885.113	24.172.266
Sermaye Gelirleri	2.002.846	1.948.766	1.731.648	1.333.119	2.690.268
Alacaklardan Tahsilâtlar	357.794	239.447	119.235	1.067.293	16.555
Konsolide Toplam*	31.724.905	35.474.232	38.841.851	42.477.177	53.582.118
*Muhasebat Genel Müdürlüğünce hesaplanan konsolide toplam esas alınmıştır.					

GELİR KALEMLERİNE GÖRE MAHALLİ İDARELERİN GELİRLERİ

- Bu verilere bakıldığında yerel yönetimlerin gelirleri arasında «**faizler, paylar ve cezalar**» yaklaşık % 45 oranıyla baskın durumdadır.
- Diğer gelirler arasında «**teşebbüs ve mülkiyet gelirleri**» % 23, «**vergi gelirleri**» de % 11 oranıyla öne çıkmaktadır.
- Ancak mahalli idareler için asıl gelir kaynağı olması gereken **yerel vergi gelirlerinin oransal düşüklüğü** dikkat çekmektedir.
- Ülkemizde yeterince vergi geliri elde edemeyen mahalli idarelerin, öz gelirler noktasında **vergi dışı gelirlere, özellikle de «teşebbüs ve mülkiyet gelirlerine»** yüklendiği anlaşılmaktadır. Bu tür gelirler yerel vergi gelirlerinin önüne geçmiş durumdadır.
- Mülkiyet gelirlerine yönelik bir yerel bütçe politikası ise **mahalli idarelerin sahip oldukları kamu varlıklarını tasfiye ederek gelir elde etmesi** anlamına gelecektir.
- Bu noktada belediyelerin **öz gelirlerini** temel alan ayrı bir inceleme yapılması yerinde olacaktır.

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Belediyelerin Öz Gelirlerinin Toplam Gelirlere Oranı Nedir?

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERE ORANI (2006-2010) (Bin TL)			
Yıllar	Toplam Gelir	Öz Gelir	Oranı (%)
2006	20.372.864	11.004.018	54,01
2007	23.648.122	13.191.573	55.78
2008	25.736.012	13.227.272	51.40
2009	26.844.961	13.486.521	50.24
2010	34.233.863	16.900.598	49.37
2011	40.740.227	19.652.806	48.24
2012	45.131.525	21.405.085	47.43

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Bu tablodan anlaşılacağı üzere, 2012 yılı itibariyle; **Belediyelerin öz gelirleri, harcamalarının yaklaşık %47,43'ünü karşılayabilmektedir.**
- Yıllar itibariyle de **öz gelirlerde** oransal olarak **sürekli bir düşme** görülmektedir. **2006 yılında %54,01** olan öz gelir oranı, **2010 yılında %50'nin altına** gerilemiştir.
- Bu oranları yorumlayan bazı akademisyenler öncelikle, “**yerel yönetimlerin merkezi idarenin mali vesayeti altında kalmaya devam ettiğini**” belirtmişler; ardından da belediyelerin, merkezi idareden aldığı payın arttırılmasından ziyade, «**kendi öz kaynaklarını arttıracak düzenlemelerin yapılmasının**» belediyelerin mali özerkliği açısından daha faydalı olacağını belirtmişlerdir.
- Anlaşılan yeni Belediye Kanunu'nun kabul edilmesine ve bu yasada belediyelerin gelirleri tek tek sayılmasına rağmen, **öz gelirlerin artışı noktasında fazla bir ilerleme olmadığı** anlaşılmaktadır.
- Bu değerlendirmeler, belediye bütçeleri üzerinde yapılan başka çalışmalarla da desteklenmektedir.

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Aykaç, Başa, Altınok (2013: 537-550) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, belediyeler için **“öz gelirlerin toplam gelirlere oranı Türkiye ortalaması” %51,32** oranında hesaplanmıştır.

NÜFUSU 10.000 ÜZERİ BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERE ORANI (%)							
Belediye Türü	2006	2007	2008	2009	2010	Ortalama	Genel Eğilim
Büyükşehir Belediyeleri	34.66	34.89	26.89	34.53	33.57	32.90	Düşme yönünde
İl Belediyeleri	60.28	64.45	61.33	54.33	54.05	58.88	Düşme yönünde
İlçe ve Belde Belediyeleri	63.75	65.43	61.64	58.36	61.81	62.19	Düşme yönünde
Genel Ortalama (%)	51.32						

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Gerek tüm belediyeler, gerekse nüfusu 10.000'in üzerinde olan belediyeler için hesaplansın yukarıdaki veriler, belediyelerin **öz gelirlerinin yetersizliğini** ortaya koyar niteliktedir.
- Ayrıca 2006 yılı başlangıç kabul edildiğinde bütün belediyeler için bu oranda dikkat çekici **“düşme”** görülmektedir.
- Belediyelerin türü itibariyle bir değerlendirme yapıldığında da, öz gelirlerin toplam gelirlere oranı ortalaması, **büyükşehir belediyeleri** için % 32.90; **il belediyeleri** için % 58.88; **ilçe ve belde belediyeleri** için de % 62.19 oranında görülmektedir.
- 2012 yılı itibariyle bu oranlar revize edildiğinde ise öz gelirlerin toplam gelirlere oranı **büyükşehir belediyeleri** için % 30,79; **il belediyeleri** için % 52,51; **ilçe ve belde belediyeleri** için de % 58,89 oranına gerilemiştir.
- Dolayısıyla **büyükşehir belediyelerinin merkeze bağılılık oranı** diğer belediyelere göre daha yüksek bir oranda gerçekleşmekte ve bu durum büyükşehir belediyelerinin **mali özerkliği açısından bir engel** oluşturmaktadır.

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Anılan araştırmada, özel olarak incelenen bazı önemli belediyelerde öz gelirlerin oranının, ülke ortalamasından daha da düşük olduğu görülmektedir. Örneğin, 2006-2010 yılları arası dönemde bu oran,
- **İstanbul Büyükşehir Belediyesi**nde %28,21,
- **Ankara Büyükşehir Belediyesi**nde %26,22,
- **İzmir Büyükşehir Belediyesi**nde %26,20,
- **Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi**nde %24,46,
- **Mersin Büyükşehir Belediyesi**nde %20,97,
- **Eskişehir Büyükşehir Belediyesi**nde %32,10 oranında gerçekleşmiştir.
- İncelenen bazı il ve ilçe belediyelerinde ise öz gelir oranının daha yüksek bir noktada olduğu görülmektedir. Örneğin, aynı dönemde bu oran;
- **Kırklareli İl Belediyesi**nde %57,05,
- **Muğla İl Belediyesi**nde %74,02,
- **Çankaya İlçe Belediyesi**nde %67,99,
- **Altındağ İlçe Belediyesi**nde %69,79,
- **Karşıyaka İlçe Belediyesi**nde %69,81,
- **Kadıköy İlçe Belediyesi**nde %74,57 oranında gerçekleşmiştir.

BELEDİYELERİN ÖZ GELİRLERİNİN TOPLAM GELİRLERİNE ORANI

- Anlaşılan son «büyükşehir» ya da «bütünşehir» yasasında olduğu gibi belediyeler **“büyütüldükçe”** öz gelirlerinin oranı düşmekte (%30,79), dolayısıyla **merkeze bağımlılık oranı daha da yükselmektedir.**
- Bu durumda, eğer öz gelir oranı yerelleşmenin ve mali özerkliğin bir gösterge olarak alınırsa, ülkemizde belediyelerin büyütülmesinin, **yerel-mali özerklik açısından fazla bir kazanım sağlamadığı** gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.
- Çünkü bazı nüfusu az ve kurumsal yapısı yetersiz belediyeleri bir yana bırakarak, **büyükşehirden** (%30,79), **illere** (%52,51), **ilçelere ve belde beldelere** (%58,89) gidildikçe, öz gelirlerin oranı artmakta, dolayısıyla merkeze bağımlılık oranı azalmaktadır.
- Zaten «yerel yönetim ölçeğinin» büyütülmesinin yerel özerklik açısından (yerel katılım ve denetim mekanizmaların zayıflaması) bir engel oluşturacağından da şüphe duyulmamaktadır.

MAHALLİ İDARELER BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI

- Mahalli idarelerin bütçeleri açık vermekte midir?**

MAHALLİ İDARELER BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI (2006-2012) (Bin TL)

	2008	2009	2010	2011	2012
Harcamalar	45.941.555	48.227.119	52.226.305	61.011.336	69.298.699
Gelirler	38.841.851	42.477.177	53.582.118	63.415.789	69.263.300
Bütçe Dengesi	-7.099.704	-5.749.942	1.355.813	2.404.453	-35.399
Açık/Fazla	-% 15	-% 12	+% 2	+% 3	-% 0,01

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün 2012 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu

MAHALLİ İDARELER BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI

- Yukarıdaki tablodan, beş yıllık dönemde gelirler ve harcamalar açısından yerel idarelerin bütçe büyüklükleri artmakla birlikte, genel olarak **bütçe dengesinin tutturulamadığı; bütçe açığının** toplamda 9.124.779.000 TL olarak gerçekleştiği incelenmektedir.
- Bu durumda **gelirin gideri karşılama oranının ortalama % 96,7** olarak hesaplandığı; bu oranın bazı yıllarda arzu edilen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin 2008 yılında bütçe açığının **%15 oranına vardığı**; 2010 ve 2011 yıllarında bu konuda bir iyileşme sağlanmakla birlikte 2012 yılında **tekrar bütçe açığı verilmeye başlandığı** görülmektedir.
- Özel olarak belediyelerin bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde ise son yıllarda bazı iyileşmeler olmasına rağmen belediyelerin **bütçe açığı vermeye devam ettiği** görülmektedir.
- **Belediyelerin bütçe gelirlerinin bütçe giderlerini karşılama oranının;**
 - 2008 yılında % 83,1,
 - 2009 yılında % 86,5,
 - 2010 yılında % 99,3,
 - 2011 yılında % 99,
 - 2012 yılında % 96, olduğu incelenmiştir.

MAHALLİ İDARELER BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI

- Bu verilere bakarak, büyük beklentilerle gerçekleştirilen yerel yönetim reformunun, **belediyelerin bütçe performanslarına yansımalarının beklendiği kadar olumlu olmadığı** da ortaya çıkmaktadır.
- Bu durumun, mahalli idareler yasalarında bazı iyileştirmeler yapılmakla birlikte, yerel makamların mali özerkliklerini arttıracak; özellikle kendilerine yüklenen sorumluluklarla orantılı gelir kaynaklarının (bilhassa öz gelirler) sağlanması noktasında arzu edilen **yasal mali iyileştirmelerin yapılmamasından kaynaklandığı** düşünülmektedir.
- Yeni yasalarla kendilerine oldukça fazla görev ve sorumluluklar yüklenen mahalli idarelerin sağladığı yerel gelirler (öz gelirler), harcamalarına yetmeyince;
- **(1) Bu idareler daha fazla oranda genel bütçe vergi gelirlerinden alınan paylara bağımlı hale gelmekte (2010 yılı için %37,72);**
- **(2) Bundan da önemlisi daha fazla oranda olağanüstü bir gelir türü kabul edilen iç ve dış borçlanmaya başvurmaktadırlar.**

MAHALLİ İDARELER BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI

- **Mahalli idarelerin borç dağılımı ne durumdadır?**
- 2008-2012 yılları itibarıyla mahalli idarelerin borç dağılımları üzerinde yapılan incelemede;
- (1) Tüm mahalli idarelere ait yükümlülükler toplamının 2008'den 2011 yılına kadar **sürekli olarak arttığı**; (2) 2011 yılında küçük bir düşüşün ardından 2012 yılında **yükümlülük toplamının 48.932.663.900 TL'ye yükseldiği** görülmektedir.
- Belediyeler özelinde konuya bakıldığında ise;
- (1) Belediyelere ait yükümlülükler toplamının 2008'den 2011 yılına kadar **sürekli olarak arttığı**, (2) 2011 yılında yükümlülük toplamının 41.981.080.200 TL'ye düştüğü; ancak 2012 yılında tekrar **45.331.769.500 TL'ye çıktığı** görülmektedir.
- Bu durumda, yerel mali mevzuatta değişiklik yapılarak, yerel yönetimlerin doğrudan kendi etkinliklerinin ürünü olarak ortaya çıkan ve edinilmesi yerel yönetimlere bırakılmış olan yerel gelirlerin artırılması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler:

- Buraya kadar yapılan mevzuat ve mali durum incelemesi birlikte değerlendirildiğinde;
- **(1)** Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın "Yerel Makamların Mali Kaynakları", başlıklı 9. maddesinde yer alan şartlarının, bazı yetersizlikler olmasına rağmen ülkemizdeki yerel yönetimler için önemli anayasal ve yasal karşılıkları bulunduğu;
- **(2)** Ancak mevzuatla sağlanan güvencelerin uygulamaya yeterince yansıtılamadığı, özellikle;
- **(A)** Mali özerklik açısından önemli görülen öz/yerel gelirlerin toplam gelirler arasındaki oranının yüksek, merkeze bağımlılık oranının düşük tutulması ilkesinin en fazla kaynak tüketen belediyeler için (özellikle büyükşehir belediyeleri) uygulamaya geçirilemediği;
- **(B)** İl özel idareleri açısından da durumun arzu edilen düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler:

- Bütün bu değerlendirmeler ışığında; yerel yönetim birimlerinin aşağıdaki konularda uyarılması yararlı görülmektedir.
- **Öz gelirlerini arttırarak, merkeze bağımlılığını azalt!**
- Yerel özerklik açısından önemli görülen öz gelirlerin oranının arttırılarak, merkeze bağımlılık oranının azaltılması için daha fazla gayret gösterilmelidir.
- **Elindeki kamu varlıklarını tasfiyeden kaçın!**
- Belediye mülklerinin satış gelirlerine yönelik bir yerel bütçe politikası, mahalli idarelerin sahip oldukları kamu varlıklarını tasfiye ederek gelir elde etmesi anlamına geleceğinden, bundan kaçınılması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler:

- **Zorunlu olmadıkça borçlanmaya başvurma!**
- Olağanüstü bir gelir türü kabul edilen iç ve dış borçlanmadan bilhassa kaçınılması gerekmektedir. Zira merkezi idareye bağımlı olmaktan kaçalım derken, başka küresel, bölgesel merkezlere bağlanma riski göz önüne alınmalıdır.
- **Bütçe dengesine dikkat et, cari değil yatırım harcamalarına önem ver!**
- Bütçe dengesinin sağlanması konusunda daha fazla gayret gösterilmeli, ayrıca cari giderler yerine vatandaşlara yönelik doğrudan hizmet anlamına gelen yatırım harcamalarına önem verilmelidir.
- **Yararlanılacak merkezi proje destek programlarından daha fazla bilgi sahibi ol!**
- Yararlanılabilecek bazı merkezi proje destek programları hakkında da daha fazla bilgi sahibi olunmalıdır. Bu konuda aşağıda kısa bir bilgilendirme bulunmaktadır.

YEREL YÖNETİMLERİN YARARLANABİLECEĞİ BAZI DESTEK PROGRAMLARI

- Ülkemizde daha önce, yerel yönetimlerin yararlanabileceği çok sayıda fon ve kaynak bulunmakta iken, 2001 yılından itibaren yapılan yasal düzenlemelerle bunlar tasfiye edilmiştir.
- Ayrıca 2008 yılında 5779 sayılı Yasanın 6. maddesinde düzenlenen «**Denkleştirme Ödeneği**» adı altında mahalli idarelere yapılacak yardımlar yeniden düzenlenmiştir.
- 5779 sayılı Kanun'un «Denkleştirme Ödeneği» başlıklı 6. maddesi: “(1) *Kesinleşmiş en son genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının binde biri Maliye Bakanlığı bütçesine nüfusu 10.000’e kadar olan belediyeler için kullanılmak üzere denkleştirme ödeneği olarak konulur. Maliye Bakanlığı, bu ödeneği, mart ve temmuz aylarında iki eşit taksit hâlinde dağıtılmak üzere, İlbank A.Ş. hesabına aktarır. İlbank A.Ş., hesabına aktarılan ödeneğin yüzde 65’ini eşit şekilde, yüzde 35’ini ise nüfus esasına göre dağıtır. (2) Bu Kanunda ayrılması öngörülen paylar ile birinci fıkrada belirtilen ödenek dışında, mahalli idarelere yardım amacıyla, bakanlıklar ile bağlı ve ilgili kurum ve kuruluşların bütçelerine pay, fon veya özel hesap gibi adlarla başka bir ödenek konulamaz.”*
- Bu düzenlemenin doğrudan doğruya **nüfusu az olan küçük belediyelerin mali açıdan desteklenmesine** yönelik olduğu görülmektedir.
- Bu ana kaynak dışında çeşitli kişi ve kurumların yararlandığı, «**fakat bazı yerel idarelerin neredeyse habersiz kaldığı**» çok sayıda merkezi destek programları bulunmaktadır. Aşağıda bu tür uygulamalardan bazı örnekler verilmiştir.

KALKINMA BAKANLIĞI DESTEK PROGRAMLARI

- SODES (Sosyal Destek Programı): İstihdam, sosyal bütünleşme, kültür, sanat ve spor alanlarında; göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı sosyal ihtiyaçları karşılamayı amaçlayan, yerel düzeyde hazırlanan ve uygulanan projelerden oluşan, il düzeyinde valiliklerin koordinasyonunda yürütülen, uygulama sürecinde yerel aktörlerin geniş bir biçimde yetkilendirildiği, sosyal sorunlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen insan odaklı bir programdır.
- Kimler Başvurabilir? Kamu kurum ve kuruluşlarının yerel birimleri, il ve ilçe özel idareleri, belediyeler, köylere hizmet götürme birlikleri, üniversiteler, meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları bu programa başvurabilir.
- SUKAP (Su ve Kanalizasyon Programı): Belediyelerin acil nitelikli olan ancak finansmanında zorluk yaşanan içme suyu ve kanalizasyon projelerine kaynak sağlanması amacıyla 10 Mayıs 2011 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile oluşturulmuş bir programdır. Eski BELDES programı olarak da bilinir. Destek Oranları: % 50 hibe ve % 50 İller Bankası kredisi olarak verilmektedir. 2012 yılı için ise 500 milyon TL hibe, 500 milyon TL Kredi ayrılmıştır. Başvuru Yapabilecek Kurumlar: Nüfusu 25000'in altında olan belediyeler başvurabilir. Valilikler aracılığı ile ihtiyaç belirlemesi yapılır ve İller Bankası aracılığı ile kaynaklar kullanılır.

İLLER BANKASI DESTEK PROGRAMLARI

- Banka Kârından Ayrılan Ödenek İle Yürütülen İşler: 6107 sayılı İller Bankası AŞ Kanunu'nun 13'üncü maddesi gereğince Banka yıllık safi kârının %51'i il özel idareleri tarafından yerine getirilen, köylerin teknik ve sosyal altyapı hizmetlerinin finansmanı; nüfusu 200 000'in altında olan belediyelerin harita, imar planı içme suyu, atık su, katı atık, kent bilgi sistemi ve benzeri kentsel altyapı projelerinin finansmanı ile nüfusu 25 000'in altında olan belediyelerin anılan projelerinin ayrıca yapımının finansmanında hibe olarak kullanılmaktadır.
- Belediyelere ait harita, imar planı, içme suyu, atık su, arıtma tesisi, deniz deşarjı, katı atık düzenli depolama, jeotermal enerji tesisi, kent bilgi sistemi, etüt ve proje işlerinin finansmanı %50 oranında Banka kârından ayrılan ödenekten hibe katkı sağlanarak, kalan %50'si ise İller Bankası'nca kredi açılmak sureti ile yapılmaktadır.

ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI DESTEK PROGRAMLARI

- Proje ve Hibe Destekleri: Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca belediyelere yönelik, altyapı, atıksu arıtma, içme suyu, bisiklet yolu, çöp kamyonu ve kentsel dönüşüm konularında destek vermektedir. Bu çerçevede 2013 yılında; çevre kirliliğinin giderilmesi için hazırlanan 613 projeye, 41 atıksu arıtma tesisi projesine, 26 kanalizasyon projesine, 23 katı atık tesisine, 8 müşavirlik projesine, 6 bisiklet yolu projesine finansman desteği sağlanmıştır. Ayrıca yerel idarelere 133 çöp toplama aracı, 36 vidanjör ve 43 adet yol süpürme aracı hibe edilmiştir.
- Çevre Düzenlemesi Konusunda Hibe Desteği: Bakanlık tarafından, Türkiye'nin turizmden aldığı payı artırmak amacıyla çevre düzenlemesi konusunda proje üreten belediyelere hibe desteği verilmektedir. Bu kapsamda Türkiye genelindeki turizm öncelikli 116 belediyeye, park, yol, meydan gibi düzenlemeler için 11,5 milyon lira hibe desteği sağlanmıştır. Böylece turizm öncelikli belediyelerin altyapı ve üstyapı eksikliklerinin giderilmesi hedefleniyor.
- Çevre Katkı Payları Desteği: Öte yandan, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı çevre katkı paylarından, Bakanlığa başvuran ilgili yerel yönetimlere çevre giderlerinde kullanılmak üzere nakdi yardımlar yapıyor. Çevre politikalarının etkin uygulanması ve kirliliğin önlenmesi amacıyla, kirlilik yükü taşıyan sektör ve uygulamalara bazı ekonomik kriterler getiriyor. Elde edilen çevre katkı paylarıyla ise çevrenin korunması, altyapının güçlendirilmesi hedefleniyor. Bu kapsamda 2005'ten 2012'ye kadar 2 bin 290 belediye ve birliğe toplam 575 milyon 68 bin liralık destek sağlandı.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI DESTEK PROGRAMLARI

- Teknik Yardım Desteği: Mahalli idarelerden doğrudan veya il müdürlükleri kanalı ile gelen çevre düzenlemesi ve altyapı uygulamalarına (katı atık bertaraf tesisi, atıksu arıtma tesisi , kanalizasyon-kolektör hattı şebekesi, içmesuyu hattı, su deposu, trafo ve aydınlatma sistemleri, kış sporları mekanik tesisleri ve altyapı uygulamaları , WC ve fosseptik, çevre, meydan, park ve yol düzenlemeleri gibi altyapı uygulamaları vb.) ilişkin mali yardım taleplerine bütçe imkanları çerçevesinde yardım yapılabilir.
- Kimler başvurabilir? Mali yardım konusunda il özel idareleri, yatırımı izleme ve koordinasyon başkanlıkları, belediyeler, köylere hizmet götürme birlikleri ve altyapı birlikleri vb. başvurabilir.
- Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi: Bakanlığın görev alanı içinde olmakla birlikte, diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından başlanacak veya başlanılan, ancak mali kaynak yetersizliği nedeniyle başlanılamayan veya bitirilemeyen kültür yatırımlarının gerçekleştirilerek kamunun hizmetine sunulmasını sağlamaktır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığınca Yerel Yönetimlerin, Derneklerin, Vakıfların ve Özel Tiyatroların Projelerine Yapılacak Yardımlar: Kültür, sanat ve turizm değerlerimizi ve zenginliklerimizi yaşatıcı, yayıcı, destekleyici, geliştirici ve tanıtıcı, yerel, ulusal ve uluslararası nitelikteki şenlik, festival, anma günleri, konser, sergi, gösteri, kongre, sempozyum, seminer, panel, güzel sanatlar, fuar ve benzeri etkinliklere ilişkin projelere yardımda bulunulabilir.

TÜBİTAK DESTEK PROGRAMLARI

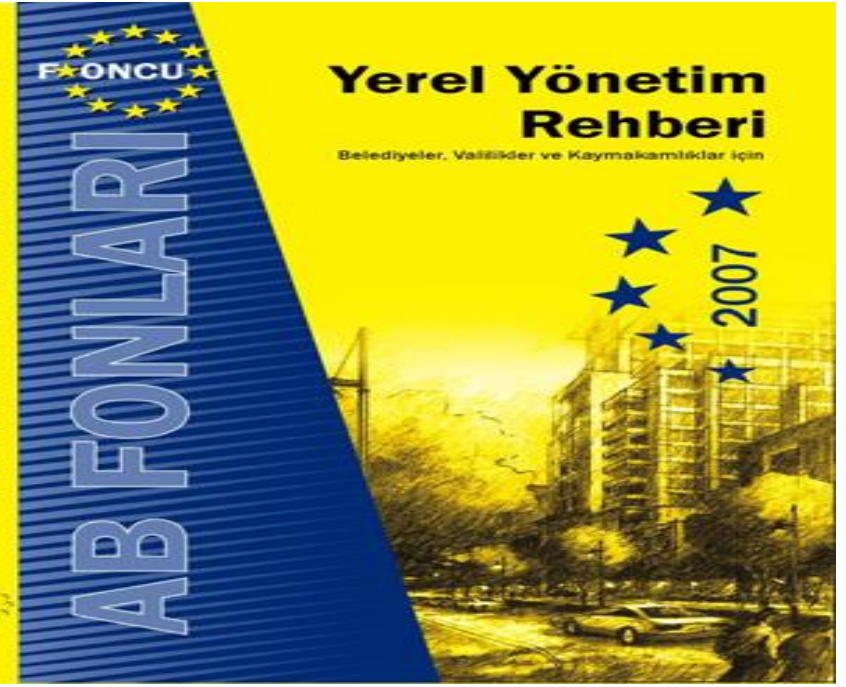
- Ulusal fon mekanizmalarının ana kaynaklarından biri de TÜBİTAK destekleridir. TÜBİTAK'ın «kamu» sektörüne yönelik bazı destek programları mevcuttur.
- Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı (1007 Programı); Kamu kurumlarının Ar-Ge ile giderilebilecek ihtiyaçlarının karşılanması ya da sorunlarının çözüme kavuşturulması amacıyla 10 Mart 2005 tarihinde yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu toplantısında alınan karar ile kurulmuştur.
- Bilimsel ve Teknik İşbirliği Ağları ve Platformu Kurma Girişimi Projesi (İŞBAP): Programın amacı ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş, birim ve gruplar arasında temel bilimler, mühendislik, sağlık bilimleri, sosyal bilimler ve ilgili teknoloji dallarında, özellikle ülkemizin bilim ve teknoloji öngörülerini doğrultusunda gelişmesini sağlamak üzere, ilgili taraflar arasında işbirliğini oluşturmak, artırmak ve bunların somut çıktılara yönelecek şekilde gelişmesini sağlamak üzere önerilecek işbirliği ağlarının ve platformların kurulmasını desteklemektir.
- AB 7. Çerçeve Programı: TÜBİTAK'ın Uluslararası destek programları kapsamında yer almaktadır. AB Çerçeve Programları, Avrupa Birliğinde çok uluslu araştırma ve teknoloji geliştirme projelerinin desteklendiği başlıca Topluluk Programı'dır. İlki 1984 yılında başlayan Çerçeve Programları (ÇP) çok yıllık programlar olup, kapsamı ve programa ayrılan bütçe miktarı her bir programda artış göstermektedir. Çerçeve Programları'na, ulusal/uluslararası kanunlar ve AB kanunlarına göre kurulmuş tüzel ve gerçek kişiler başvurabilirler. Bu kapsamda, üniversiteler, araştırma merkezleri, **kamu kurumları**, sanayi kuruluşları ve sivil toplum örgütleri Çerçeve Programları'na katılabilirler.

DİĞER DESTEK PROGRAMLARI

- **EKONOMİ BAKANLIĞI:** Destek Programları: Bakanlık kendisine bağlı birimler ile yetki vermiş olduğu İhracatçı Birlikleri, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı gibi kurumlar aracılığıyla çeşitli destek programları yürütmektedir. Bu programlar şunlardır: Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi, AR-GE Yardımı, İstihdam Yardımı, Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi, Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin Desteklenmesi, Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi, Tasarım Desteği, Teknik Müşavirlik Firmalarının Yurt Dışındaki Faaliyetlerinin Desteklenmesi, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları vb.
- **KOSGEP:** İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği: KOBİ'lere işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunmak amacıyla kurulacak bir İŞGEM'in, kuruluş ve işletme giderlerine destek sağlanmaktadır. Belediyeler, Üniversiteler, Özel İdareler, Kalkınma Birlikleri, Meslek Kuruluşları, Kâr amacı gütmeyen kooperatifler destek için başvurabilir. İŞGEM Kuruluş Desteği süresi en fazla 18 ay, İŞGEM İşletme Desteği süresi en fazla 36 aydır. İŞGEM kuruluş ve işletme desteği için KOSGEB Hizmet Merkezi'ne iş planı ve ilgili belgeler ile birlikte başvuru yapılması esastır.

AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI

- **AB FONLARI**, çeşitli ülkeler ve bölgelerin, ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmak ve yaşam standartlarının yükselmesini sağlamak amacıyla AB Ortak Bütçesi'nden AB'ye üye ve aday ülkelere yapılan maddi destektir.
- **AB Fonlarının Özellikleri:** Genellikle kar amacı gütmeyen özel-tüzel kişilikler, kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarına yöneliktir.
- AB fonlarının aktarılacağı konular, AB-Türkiye ilişkilerinin hukuki zeminini oluşturan Katılım Ortaklığı Belgesi ve İlerleme Raporlarına göre hazırlanan Ulusal Program çerçevesinde belirlenir.
- **AB Fonlarının Temel Hedefleri:** Ekonomik kalkınma (istihdam), refah ve böylece demokrasi ve barışa katkı sağlamak; Bireyler veya ülkeler düzeyinde, yaşam standartları açısından seviye farklılıklarını gidermektir.
- **AB Fon Kaynakları:** (1) Europeaid kapsamında AB üyesi olmayan ülkelere sağlanan kaynaklar; Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı-ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument); (2) Aday ülkelere müktesebatın üstlenilmesi için kurumsal kapasitelerinin artırılması amacıyla verilen Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – IPA (Instrument for Pre-Accession); (3) “Topluluk Fonları” olarak adlandırılan havuz programlar; (4) Avrupa Yatırım Bankası Kredileri (ülke içerisinde yetkilendirilen finansal kuruluşlar vasıtasıyla) ve ihaleler; (5) Üye ülkelerin yararlandığı yapısal fonlar.
- **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Fonlar Bürosu Faaliyetleri:** Proje hazırlanmasına ve kurumsal kaynak teminine katkı sağlamak; İBB birimlerinin AB fonlarından yararlanabilmeleri sürecinde koordinasyon görevini yerine getirmek; Projeler konusunda, Avrupa çapında çeşitli kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurmak; İBB'nin içinde bulunduğu projelerde inisiyatif alarak, bunların yürütülmesinde teknik destek sağlamak.

*Avrupa Birliği Hibe Fonları
Projelerinizi Bekliyor...*

ULUSLARARASI FİNANS KAYNAKLARI

- Bunların dışında diğer bazı uluslararası finans kaynakları da şu şekilde özetlenebilir:
- Kalkınma Bakanlığı nezdinde yürütülen “AB destekli Bölgesel Kalkınma Fonları”,
- Tarım Bakanlığı Koordinasyonunda yürütülen Kırsal Kalkınma Programı ve Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı,
- Merkezi İhale ve Finans Birimi Aracılığı İle Yürütülen Programlar,
- UNDP (United Nations Development Programme) Nezdinde Yürütülen Programlar,
- BTC (Bakü, Tiflis, Ceyhan) Çevresel Yatırım Programı,
- Bir Dünya Bankası kuruluşu olan IFC (International Finance Cooperation= Uluslararası Finans Kurumu) Kredileri,
- Hollanda Büyükelçiliği Fonları,
- JICA (Japan International Cooperation Agency) Fonları ve
- IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) Fonları
- Görüldüğü gibi gerekli şartları taşıdıktan ve gerekli işlemler yapılabildikten sonra **tüm kurumlar gibi belediyelerin de yararlanabileceği çok sayıda kaynak** söz konusudur. Bu çerçevede partili belediyelerin sözü edilen destek programlarından haberdar olması ve yararlanmak için daha fazla gayret göstermesi gerekmektedir.

